

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ,
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Επιβλέπων καθηγητής: ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Α

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ
ΚΑΙ
ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΣΑ
ΘΡΗΣΚΕΙΑ

ΛΑΜΠΡΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΑ
(Α.Μ 1340200400556)

ΑΘΗΝΑ 2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

❖ Πρόλογος.....	3
❖ Γενικά.....	4
❖ Έννοια και περιεχόμενο του δικαιώματος της θρησκευτικής ελευθερίας.....	6
❖ Ιστορική αναδρομή.....	11
❖ Έννοια της επικρατούσης θρησκείας στο παρελθόν.....	17
❖ Έννοια της επικρατούσης θρησκείας σήμερα.....	22
❖ Περίληψη.....	24
❖ Νομολογία.....	26
❖ Λήμματα.....	27
❖ Βιβλιογραφία.....	27

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στις μέρες μας ο θρησκευτικός προβληματισμός έχει ενταθεί σε μεγάλο βαθμό. Θέματα όπως η ανέγερση μουσουλμανικού τεμένους στην Αθήνα και η προβολή της ταινίας του βιβλίου του Dan brown κώδικας Da Vinci έχουν προκαλέσει πολλά ερωτήματα και έντονες αντιδράσεις γύρω από το θέμα της θρησκευτικής ελευθερίας και της ελεύθερης θρησκευτικής έκφρασης. Αν ανατρέξουμε στο παρελθόν μπορούμε να εντοπίσουμε και άλλες περιπτώσεις που προβλημάτισαν την κοινή γνώμη όπως το θέμα των ταυτοτήτων ή ακόμα πέρα από τα σύνορα τού ελληνικού κράτους τις αντιδράσεις της γαλλικής πολιτείας για τη ελεύθερη ύπαρξη της μαντίλας στα πανεπιστημιακά ιδρύματα.

Στην παρούσα εργασία θα εξετάσουμε την έννοια της θρησκευτικής ελευθερίας σε συνδυασμό με την

καθιέρωση της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού ως επικρατούσα θρησκείας στην Ελλάδα.

§1

Γενικά

Η γένεση της θρησκείας οφείλεται στο θρησκευτικό ένστικτο του ανθρώπου. Το ένστικτο αυτό εντοπίστηκε στον άνθρωπο από τα πρώτα χρόνια της Δημιουργίας, είναι συνυφασμένο με την ανθρώπινη προσωπικότητα ώστε είναι δυνατόν να ειπωθεί ότι δεν υπήρξε λαός ο οποίος να είχε στερηθεί την αίσθηση της ύπαρξης του θείου, την ύπαρξη μιας άγνωστης και υπεργίγνης δύναμης στην οποία οφείλεται η δημιουργία του Σύμπαντος. Χαρακτηριστικοί είναι οι λόγοι του Μαχάτμα Γκάντι «Κανένας άνθρωπος δε μπορεί να ζήσει χωρίς θρησκεία... Η ζωή χωρίς θρησκεία είναι ζωή χωρίς αρχές και

ζωή χωρίς αρχές είναι πλοίο χωρίς πηδάλιο... η θρησκεία για τον άνθρωπο είναι σπουδαιότερη από την ζωή».

Δια μέσου των αιώνων ο άνθρωπος έχει κερδίσει το δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας και έκφρασης. Θέλοντας να δώσουμε έναν ορισμό θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι η εκ μέρους της πολιτείας παροχή προς τους πολίτες της νομικής εγγυήσεως ότι θα διατηρήσει στο μέλλον το δικαίωμα της ελεύθερης διαμόρφωσης της θρησκευτικής συνείδησης κάθε ατόμου ξεχωριστά τόσο προς την λατρεία και όλες τις εκδηλώσεις της όσο και ως προς τα άλλα ζητήματα που αφορούν τις σχέσεις του ανθρώπου με τον θεό. Το άτομο υπό το καθεστώς της θρησκευτικής ελευθερίας έχει διπλή αξίωση απέναντι στην Πολιτεία, αξίωση προς την ελεύθερη διαμόρφωση της συνείδησης και προς την ακώλυτη άσκηση της λατρείας.

Η Πολιτεία δεν αρκείται στο ρόλο του απαθούς θεατή αλλά κρατά μια θετική στάση. Μετατρέπεται σε ένα ακοίμητο

φρουρό της ελευθερίας αυτής όχι μόνο με το να απομακρύνει κάθε εξωτερικό στοιχείο που προσπαθεί να τη διαταράξει αλλά και με το να επεμβαίνει στην περιφρούρηση της. Αυτό μπορούμε να το εντοπίσουμε στα πρώτα άρθρα του Συντάγματος της Ελλάδος. Αποτελεί ένα από τα βασικά ατομικά δικαιώματα του πολίτη το οποίο απαγορεύει την λήψη νομοθετικών και διοικητικών μέτρων με τα οποία παρακωλύεται άμεσα ή έμμεσα η ελευθερία της θρησκευτικής έκφρασης (Σ5§2).

§2

Έννοια και περιεχόμενο του δικαιώματος της θρησκευτικής ελευθερίας

Η θρησκευτική ελευθερία είναι κατά την κρατούσα γνώμη ατομικό δικαίωμα που διακρίνεται από τα λεγόμενα πολιτικά ή

κοινωνικά συνταγματικά δικαιώματα¹. Κατά την άποψη μας, αν ονοματίσει κανείς την θρησκευτική ελευθερία ως ατομικό δικαίωμα, περιορίζει πολύ την έννοια και το περιεχόμενό της. Κατά την άποψή μας η θρησκευτική ελευθερία νοηματοδοτείται πιο εύστοχα αν συγκαταλεχθεί στον ευρύτερο όρο των «ανθρώπινων δικαιωμάτων» και μάλιστα των «θεμελιωδών». Η θρησκευτική ελευθερία αφορά στο θεμελιώδες, πανανθρώπινο φαινόμενο του θρησκευτικού συναισθήματος, το οποίο αφορά στην ουσία της υπάρξεως του ανθρώπου, έχει δηλαδή σε ένα μεγάλο βαθμό υπαρξιακό περιεχόμενο, που εκφεύγει από τα στενά τυπικά όρια του ατομικού βίου και εξελίσσεται ως ένα κοινωνικό πλέον φαινόμενο.

¹ . Για τη διάκριση, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των όρων «ατομικά δικαιώματα», «ανθρώπινα δικαιώματα» και «θεμελιώδη δικαιώματα» ως προσδιοριστικών των ατομικών ελευθεριών βλ. Α. ΜΑΝΕΣΗ, Ατομικές ελευθερίες, σελ. 12-18.

Η θρησκευτική ελευθερία αναλύεται ως το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να διατηρεί απαραβίαστη την θρησκευτική του συνείδηση, να διαμορφώνει ελεύθερα τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις που αναφέρονται στον θεό. Είναι η ενδιάθετη πίστη και η εξωτερίκευση της προς οποιοδήποτε δόγμα για την υπόσταση του θείου. Κάθε άτομο ξεχωριστά έχει την ελευθερία να επιλέγει, να διατηρεί ή ακόμα να εγκαταλείπει μια συγκεκριμένη θρησκεία (θετική θρησκευτική ελευθερία) καθώς και την δυνατότητα της επιλογής ή εγκατάλειψης μιας θρησκείας εν γένει, της αθρησκείας ή της αθεΐας χωρίς δυσμενείς συνέπειες (αρνητική θρησκευτική ελευθερία). Η ελευθερία συνειδήσεως δεν είναι απλώς ελευθερία της γνώμης αλλά ευρύτερο δικαίωμα το οποίο απαρτίζεται από περισσότερα δικαιώματα:

1) Το δικαίωμα καθενός να πρεσβεύει όποια θρησκεία επιθυμεί και θεωρεί ότι

ικανοποιεί το θρησκευτικό του συναίσθημα καλύτερα από κάθε άλλη θρησκεία.

2) Το δικαίωμα καθενός να μη πρεσβεύει κάποια θρησκεία να μην πιστεύει στον θεό, να είναι άθρησκος ή άθεος ή διαφορετικά να μην πρεσβεύει ορισμένη μόνο θρησκεία ή ορισμένες αρχές της θρησκεία στην οποία πιστεύει.

3) Το δικαίωμα κάθε ατόμου ξεχωριστά να διατηρεί μυστικές τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις χωρίς να είναι υποχρεωμένος να αποκαλύπτει το είδος και τον αριθμό των θρησκειών που πρεσβεύει. Η Πολιτεία δεν έχει την δυνατότητα να εξαναγκάσει το άτομο να δηλώσει σε ποια θρησκεία ή Εκκλησία ή θρησκευτική οργάνωση ανήκει.

4) Το δικαίωμα καθενός να διακηρύσσει τα θρησκευτικά του πιστεύω ελεύθερα.

5) Το δικαίωμα κάθε προσώπου να μεταβάλλει με την βούληση του το θρήσκευμα του χωρίς διάκριση.

Η ελευθερία της λατρείας (*liberté de culte*) αποτελεί μια από τις σπουδαιότερες εκδηλώσεις της θρησκευτικής ελευθερίας. Είναι το δικαίωμα κάθε ατόμου σύμφωνα με το οποίο μπορεί να εκδηλώνει είτε κατ' ιδίαν είτε δημόσια την πίστη του προς τον Θεό και να ασκεί τα θρησκευτικά του καθήκοντα σύμφωνα με τις επιταγές της συνειδήσεως του μέσα από πράξεις και τελετουργίες καθορισμένες από την θρησκεία που ο ίδιος ελεύθερα έχει επιλέξει. Το κράτος οφείλει όχι μόνο να μην επεμβαίνει στην άσκηση της αλλά να την περιφρουρεί. Η λατρεία ασκείται είτε κατ'οίκον (*devotion domestica*) είτε δημόσια και κάθε άτομο έχει δικαίωμα να επιλέξει ελεύθερα τον τόπο και τον χρόνο θα ασκήσει αυτό το δικαίωμα της λατρείας,. Συνεπώς είναι εμφανές ότι η λατρεία αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της θρησκευτικής ελευθερίας αφού κατοχυρώνει στο άτομο την δυνατότητα να εξωτερικεύει

την λατρεία του Θεού όπως του επιβάλλουν οι θρησκευτικές του πεποιθήσεις.

§3

Ιστορική αναδρομή

Το ζήτημα της θρησκευτικής ελευθερίας τέθηκε από την εποχή κατά την οποία οι λαοί άρχισαν να εγκαταλείπουν το πολυθεϊσμό και προχώρησαν προς μονοθεϊκές θρησκείες. Με τη γέννηση των μονοθεϊκών θρησκειών γεννήθηκε η ιδέα ενός μοναδικού και παγκόσμιου θεού. Κάθε μια από αυτές διεκδικούσε υπέρ του ιδίου αυτής θεού την απόλυτη αλήθεια, την οποία αξίωσε ν' ασπασθούν όλοι οι

αλλόθρησκοι. Κατ' αυτό τον τρόπο εμφανίσθηκε ο προσηλυτισμός και τα διάφορα κράτη επιδίωξαν να επιβάλλουν με τη βία την αναγνωριζόμενη από αυτούς θρησκεία σε όλους τους αντιφρονούντες. Αυτό αποτέλεσε την αρχή της μισαλλοδοξίας, η οποία εκδηλωνόταν μέσω των διωγμών. Σε αντίδραση κατά της μισαλλοδοξίας δημιουργήθηκε η κίνηση προς απόκτηση θρησκευτικής ελευθερίας.

Τις πρώτες ενδείξεις περί διεκδικήσεως ατομικού δικαιώματος θρησκευτικής ελευθερίας βρίσκουμε στο κόσμο των Ιουδαίων προφητών και ειδικότερα στο προφήτη Μιχαία κατά τον 7^ο αιώνα π.Χ. Στην αρχαία Ελλάδα δεν ήταν να γίνει ποτέ δυνατό να γίνει ποτέ λόγος για θρησκευτική ελευθερία. Οποιοσδήποτε τολμούσε να ασεβήσει προς τους εθνικούς θεούς κρινόταν ένοχος βαρύτατου αδικήματος κατά της ίδιας της Πολιτείας και τιμωρούνταν με τη ποινή του θανάτου. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Σωκράτη. Η κατηγορία που

διατυπώθηκε εναντίον του είχε ως βάση την ασέβεια που υπέδειξε στους θεούς. Για τους αρχαίους Έλληνες οι θεοί ήταν κάτι ανεπίδεκτο αμφισβητήσεως. Έτσι στην αρχαία ελληνική τραγωδία εμφανίζεται η Αντιγόνη να αγνοεί την επιταγή του Κρέοντα προκειμένου να εκπληρώσει το ιερό καθήκον της ταφής του αδερφού της². Μετέπειτα κατά την εποχή της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας η θρησκευτική ελευθερία ήταν ανύπαρκτη, όχι μόνο γιατί διώκονταν οι χριστιανοί, αλλά και διότι είχε καταστεί υποχρεωτική η λατρεία των ρωμαϊκών θεών.

Κατά το έτος 313 μ.Χ. συντάσσεται το «διάταγμα του Μεδιολάνου» που εκδίδουν ο Λικίνιος και ο Κωνσταντίνος με το οποίο αποφασίζεται παύση των διωγμών και αναγνωρίζεται η ανεξιθρησκία, γεγονός που αποτελεί το προανάκρουσμα του θεμελιώδους ατομικού δικαιώματος της θρησκευτικής ελευθερίας. Θα ανέμενε

². Π.Δ. Δακτόγλου, Ατομικά Δικαιώματα Α, 1991 ΣΕΛ 306

κανείς ότι η εξέλιξη των πραγμάτων θα έβαινε ομαλά κατά τρόπο φυσιολογικό και ότι θα παρέμενε σταθερό τουλάχιστον το καθεστώς της ανεξιθρησκείας. Ατυχώς συνέβη το αντίθετο, καθώς η βυζαντινή αυτοκρατορία χαρακτηρίστηκε και από διωγμούς μη χριστιανών. Παράλληλα στη δύση είχε πέσει το σκότος του Μεσαίωνα. Ήταν εποχή σκότους, δεισιδαιμονίας και οπισθοδρομικότητας στην οποία η Ρωμαιοκαθολική εκκλησία κυριαρχεί. Οποιαδήποτε εκδήλωση θρησκευτικών πεποιθήσεων μη αρεστών στο πάπα καταπνίγεται στο αίμα. Βασικό μέσο για την επίτευξη του σκοπού αποτελεί το φοβερό δικαστήριο της ιεράς εξέτασης. Μετά τη πτώση της Κωνσταντινούπολης, η οποία αποτελεί και το τέλος του Μεσαίωνα ακολουθεί η εποχή της Αναγέννησης κατά την οποία το ανθρώπινο πνεύμα αναζητά νέες αξίες και σκοπούς. Είναι πρόωρο να μιλήσουμε περί θρησκευτικής ελευθερίας πριν την εποχή του Μαρτίνου Λούθηρου, ο

οποίος εξεγέρθηκε κατά των Παπών και εισήγαγε το προτεσταντισμό.

Η πρώτη σημαντική κίνηση του ατομικού δικαιώματος θρησκευτικής ελευθερίας που ακολουθεί και αξίζει να σημειωθεί είναι η περίφημη Διακήρυξη Δικαιωμάτων της πολιτείας της Βιρτζίνια του 1776 μέσω της οποίας η θρησκεία αναγνωρίζεται πλέον ως ατομικό και πανανθρώπινο δικαίωμα. Κατά το άρθρο 16 της διακηρύξεως «...Όλοι οι άνθρωποι δικαιούνται εξίσου να ενασκούν ελεύθερα τα της θρησκείας σύμφωνα με τις επιταγές της συνείδησής τους ...»³. Κατά την ίδια εποχή στην Ευρώπη οι λαοί ζουν σε κατάσταση εκρηκτική η οποία οδηγεί στη μεγάλη επανάσταση του γαλλικού λαού. Η επανάσταση η οποία ανέτρεψε τα πάντα δεν ήταν δυνατό να αφήσει άθικτο και το τεράστιο ζήτημα της θρησκευτικής ελευθερίας. Έτσι το 1789 συντάσσεται η

³. Αναστάσιου Ν. Μαρίνου, Η Θρησκευτική Ελευθερία, 1972 σελ 50

Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη με βάση την οποία αναγνωρίζεται μόνο η ανεξιθρησκεία. Κατά το άρθρο 10 «κανείς δε πρέπει να ενοχλείται για τις γνώμες του, ακόμα και για τις θρησκευτικές, αρκεί να μη διαταράσσει τη δημόσια τάξη που καθιερώνει ο νόμος». Στα άλλα ευρωπαϊκά κράτη αναγνωρίζεται για πρώτη φορά η θρησκευτική ελευθερία με το σύνταγμα του Βελγίου του 1831 (άρθρο 14)⁴. Στη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα η θρησκευτική ελευθερία εξακολουθεί να θεωρείται ως ένα εκ των βασικών ατομικών δικαιωμάτων.

Μέσα από την ιστορική ανασκόπηση καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η θρησκευτική ελευθερία όχι μόνο κατόρθωσε να επιζήσει δια μέσου των αιώνων και παρά τις κατά καιρούς αντίξοες συνθήκες, αλλά και αποτέλεσε, σε πολλές περιπτώσεις, το μέσο με το οποίο οι λαοί

⁴. Α. Μάνεσης, Συνταγματικά δικαιώματα, α' ατομικές ελευθερίες, 1982, σελ 250

οδηγήθηκαν στη κατάκτηση των περισσοτέρων από τις σύγχρονες ατομικές ελευθερίες. Η διαπίστωση αυτή αποτελεί ένα παρήγορο μήνυμα και φωτεινή ελπίδα για τους λαούς εκείνους οι οποίοι καταπιέζονται μέχρι σήμερα και στερούνται του στοιχειώδους δικαιώματος να λατρεύουν ελεύθερα το Θεό τους.

§ 4

Έννοια της επικρατούσας θρησκείας στο παρελθόν

Θα μπορούσε κανείς να θέσει το ερώτημα αν η Ορθοδοξία είναι πράγματι ή μόνον στους τίτλους επικρατούσα θρησκεία στην Ελλάδα;

Μια μικρή αναδρομή στο παρελθόν μπορεί να δώσει πολλές απαντήσεις στο ερώτημα μας. Είναι αποδεδειγμένο ότι η

πορεία του Χριστιανισμού είναι ήταν δεμένη άμεσα με τον ελληνισμό. Από τον 2^ο μ.Χ αιώνα ο χριστιανισμός είχε κάνει εμφανή την παρουσία του στην Ελλάδα. Η προσχώρηση των Ελλήνων στο χριστιανισμό ήταν το πιο εντυπωσιακό ιστορικό γεγονός τού αρχικού Χριστιανισμού στα μάτια των ιδίων των Αποστόλων. Το ίδιο το κατά Ιωάννη ευαγγέλιο γραμμένο στα ελληνικά εκφράζει την ίδια ιδέα ότι ο χριστιανισμός είχε ξεκινήσει μια κοινή πορεία με τον ελληνισμό. Έτσι συναντιούνται σε μια ιστορική στιγμή και συνδέονται στενά και δημιουργικά χάρη στις εργασίες των πατέρων της Εκκλησίας. Με την διδασκαλία του Παύλου ο Χριστιανισμός ανοίχτηκε στους Έλληνες, άρχισε να ελληνοποιείται και Ελληνισμός από την πλευρά του με την συμβολή των πατέρων της Εκκλησίας εκχριστιανίσθηκε. Μετά τον εξελληνισμό της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας με την δημιουργία του βυζαντινού κράτους ο Χριστιανισμός καθίσταται η «επικρατούσα θρησκεία».

Δηλαδή ο χριστιανισμός δεν ήταν μόνο στην πράξη αλλά θεσπιζόταν και από την νομοθεσία ως επικρατούσα θρησκεία. Φαινόμενο και πραγματικότητας εταυτίζοντο⁵.

Μετά την πτώση του Βυζαντίου ο ελληνικός χώρος μπαίνει κάτω από την κυριαρχία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και παραμένει στην κατάσταση αυτή για τετρακόσια χρόνια .Κατά την διάρκεια της σκλαβιάς η Εκκλησία συμπαρίσταται στον ελληνικό λαό. Η αρωγή του ήταν μεγάλη και αποφασιστική για το μέλλον του ελληνικού λαού. Το κρυφό σχολειό που κρατούσε ζωντανή την ελπίδα για απελευθέρωση και οι μορφές σπουδαίων κληρικών όπως του Πατριάρχου Γρηγορίου του Ε΄, του θρυλικού Παπαφλέσσα σημάδεψαν την ιστορία του ελληνικού έθνους και της Ορθοδοξίας και τις ένωσαν στον κοινό αγώνα της απελευθέρωσης. Έτσι

⁵. Α. ΜΑΡΙΝΟΥ Εκκλησία και δίκαιον (θεωρία και νομολογία) 2000 σελ.507.

η το δόγμα της ορθοδοξίας καταλαμβάνει ένα σπουδαίο ρόλο για τον ελληνισμό μετά την απελευθέρωση του.

Ιδίως μετά τα το 1864 ο ρόλος αυτός διευρύνθηκε. Η ορθοδοξία διακηρύσσονταν ως η «επικρατούσα θρησκεία» στην Ελλάδα, απαγορευόταν αυστηρά ο προσηλυτισμός εις βάρος της, είχε τεθεί ως βάση της παιδείας ενώ ο Ανώτατος Άρχων έπρεπε να είναι υποχρεωτικά Χριστιανός Ορθόδοξος. Επιπλέον απαγορευόταν η ελεύθερη κυκλοφορία εφημερίδων και άλλων εντύπων που διέδιδαν ιδέες που πρόσβαλλαν την χριστιανική θρησκεία ενώ σε όλα τα συντάγματα της Ελλάδος μέχρι τότε στην κεφαλίδα του Συντάγματος γινόταν επίκληση στην Αγία Τριάδα.

Το καθεστώς αυτό κράτησε από το 1952 μέχρι την πτώση του καθεστώτος των συνταγματαρχών το 1974 οπότε και δημιουργήθηκαν μεγάλες μεταβολές. Η δράση της Εκκλησίας κατά την διάρκεια της διδακτορίας και τα μέτρα που έλαβε η ηγεσία της που είχε γίνει όργανο του

στρατιωτικού καθεστώτος δημιούργησαν έντονη αντίθεση που έγινε φανερή περισσότερο τα επόμενα χρόνια.

Μετά την μεταπολίτευση η Πολιτεία είχε χάσει την εμπιστοσύνη της στην Εκκλησιαστική Ηγεσία ενώ το σύνθημα «Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών» που χρησιμοποιήθηκε από το διδακτορικό καθεστώς έφερε τα αντίθετα αποτελέσματα από αυτά που αποσκοπούσε. Συντέλεσε στην δημιουργία του αντιθρησκευτικού και αντιεκκλησιαστικού κλίματος που παρατηρείται εκείνη την περίοδο καθώς και στην αύξηση του αριθμού των ετεροδόξων. Η ορθοδοξία είχε μπει σε μια μεγάλη δοκιμασία που οδήγησε την Κυβέρνηση εκείνης της εποχής να καταρτίσει Σχέδιο Συντάγματος το οποίο κατοχύρωνε το χωρισμό Κράτους και Εκκλησίας. Η Ορθοδοξία είχε δεχθεί ένα σοβαρό πλήγμα. Στο επίπεδο του Συντάγματος είχε χάσει κάθε προνόμιο αφού είχε εισέλθει κάτω από την εξουσία του κράτους. Όλα τα παλαιότερα προνόμια

είχαν χαθεί. Η Ορθοδοξία δεν ήταν η επικρατούσα θρησκεία παρά μόνο στους τίτλους, δεν είχε πλέον άλλη έννοια πέραν του ότι αυτή είναι θρησκεία της συντριπτικής πλειοψηφίας των Ελλήνων. Οι αντιδράσεις για τα μέτρα αυτά ήταν πολλές και έντονες με αποτέλεσμα η κυβέρνηση να επαναφέρει την επίκληση στην Αγία Τριάδα και να θέσει το χριστιανισμό ως βάση για την παιδεία κατοχυρώνοντας τη διδασκαλία των θρησκευτικών ως ένα από τα υποχρεωτικά μαθήματα στα ελληνικά σχολεία.

§5

Έννοια της επικρατούσας θρησκείας σήμερα

Στις μέρες μας έχει δημιουργηθεί μια νέα κατάσταση. Ο συνταγματικός νομοθέτης

στο Σ2§1 κατοχυρώνει την θρησκεία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας ως την θρησκεία της Επικράτειας για να της προσδώσει επισημότητα και κύρος. Για το λόγο αυτό παρέχει σε αυτή ορισμένα προνόμια που δε τα απολαμβάνουν οι υπόλοιπες θρησκείες. Είναι βέβαια αποδεδειγμένο ότι η προνομιακή μεταχείριση αυτή του ορθόδοξου δόγματος δεν είναι απολύτως σύμφωνη με την αρχή της θρησκευτικής ελευθερίας η οποία επιβάλλει την ίση μεταχείριση όλων των θρησκειών που συνυπάρχουν μέσα στο κράτος. Παρόλα αυτά, όπως τονίσαμε και παραπάνω, το δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας έχει πανανθρώπινη δύναμη όπως όλα άλλωστε τα ατομικά δικαιώματα με την εξαίρεση ότι διαμορφώνεται και εξελίσσεται σύμφωνα με το περιεχόμενο του περιβάλλοντος και των συνθηκών (ιστορικών, θρησκευτικών, κοινωνικών κ.λπ.) κάτω από τις οποίες ζει κάθε λαός και πάντα από τις σχέσεις που έχουν δημιουργηθεί ανάμεσα στην Εκκλησία

και στην Πολιτεία. Αν συγκρίνουμε τα παλαιότερα συντάγματα με το Σύνταγμα του 1975/1986/2001 θα διαπιστώσουμε ότι ο τίτλος που δίνεται στην θρησκεία του ορθόδοξου δόγματος ως επικρατούσης δεν είναι παρά ένας τιμητικός τίτλος. Χαρακτηριστικό είναι ότι το ισχύον Σύνταγμα διέπεται από ένα φιλελεύθερο πνεύμα (Σ 13) που θεωρεί κάθε θρησκεία ίση και απαραβίαστη. Όπως αναφέραμε και παραπάνω, η πορεία του ελληνικού έθνους έχει συνδεθεί τόσο πολύ με την διδασκαλία του Ορθόδοξου δόγματος, ιδιαίτερα τα χρόνια της δουλείας, ώστε οι λέξεις ελληνισμός και ορθοδοξία πολλές φορές ταυτίζονται. Εξαιτίας αυτών των λόγων ο συνταγματικός νομοθέτης αναγνώρισε στο ορθόδοξο χριστιανικό δόγμα μια επισημότητα, του επιφύλαξε μια εξέχουσα θέση έναντι των λοιπών θρησκευμάτων και το κατέστησε πρώτο μεταξύ των θρησκειών. Παρόλα αυτά τα παλαιά προνόμια της Εκκλησίας έχουν πλέον εξαφανισθεί και το

πρώτο δειλό αλλά συνειδητό προανάκρουσμα ενός χωρισμού Κράτους και Εκκλησίας έχει αρχίσει να διαφαίνεται. Η εξουσία της πολιτείας παραμένει , που για πρώτη φορά υπό δημοκρατικό καθεστώς της δίνεται η εξουσία να ψηφίζει τον καταστατικό χάρτη της Εκκλησίας (Σ3 και 72 §1).

§6

Συμπεράσματα

Τέλος, μέσα από την έρευνα μας μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η θρησκευτική ελευθερία αποτελεί ένα από τα βασικά και θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα που κατοχυρώνει τόσο την ελεύθερη διαμόρφωση και ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης όσο και την ακώλυτη και ανεμπόδιστη άσκηση της λατρείας των θρησκευτικών πεποιθήσεων που έχει επιλέξει κάθε άτομο ξεχωριστά. Παράλληλα εξετάζοντας τα ιστορικά γεγονότα που συνδέονται με το δικαίωμα

της θρησκευτικής ελευθερίας καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι παρόλα τα εμπόδια που συνάντησε και τις δυσκολίες που αντιμετώπισε οδήγησε τον άνθρωπο σε νέες κατακτήσεις στο πεδίο των ατομικών δικαιωμάτων και του εξασφάλισε την ελεύθερη θρησκευτική έκφραση. Ενώ ερευνώντας τον όρο της επικρατούσης θρησκείας διαπιστώνουμε ότι ο ρόλος της είναι περισσότερο τυπικός για να μην επηρέαζε το κατοχυρωμένο από το ΣΔ δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

1) ΣτΕ τμ. Στ' 3366/1995, ΤοΣ 1996, σελ 506, «Υπόθεση μαθητικής προσευχής σχολείου Πάτρας»

- 2) ΣτΕ 347/2002 «Υπόθεση άθεου θεολόγου»
- 3) ΣτΕ 721/69 (Ολομ) , Αποφάσεις ΣτΕ 1969, σελ 939, «Υπόθεση Δαμαλά Νάξου»
- 4) ΣτΕ 706/1983 , ΤοΣ 1983 , σελ 634 , «Υπόθεση διορισμού ιερέα σε δημόσια θέση»
- 5) ΣτΕ 3533/1986 , ΤοΣ 1987, σελ 126, «Υπόθεση χιλιάστριας φιλολόγου»
- 6) ΣτΕ 160/1990, ΝοΒ 1991, σελ 142, «Υπόθεση Μουσουλμάνας που ζητά την ελληνική ιθαγένεια»
- 7) ΣτΕ 1444/1991, ΤοΣ 1991, σελ 381, «Ησυχαστήριο των Παλαιοημερολογιτών»
- 8) ΣτΕ 2601/1998, ΤοΣ 1999, σελ 610, «Ορκωμοσία φοιτητή θεολογίας»

ΛΗΜΜΑΤΑ

Θρησκευτική ελευθερία, δικαίωμα
θρησκευτικής συνειδήσεως, θρησκευτική

λατρεία, επικρατούσα θρησκεία, Ορθόδοξο δόγμα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Δαγτιλόγλου Π.Δ, ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, 1991
- Δημητρόπουλος Α., ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, 2004
- Μάνεσης Α, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ α' Ατομικές ελευθερίες, 1982
- Μαρίνος Α..Ν ,Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ , 1972
- Μαρίνος Α.Ν., ΔΙΚΑΙΟΝ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ (θεωρία και νομολογία), 2000